

Njut av utsikten över Unnens vatten

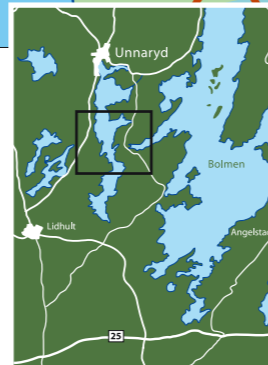
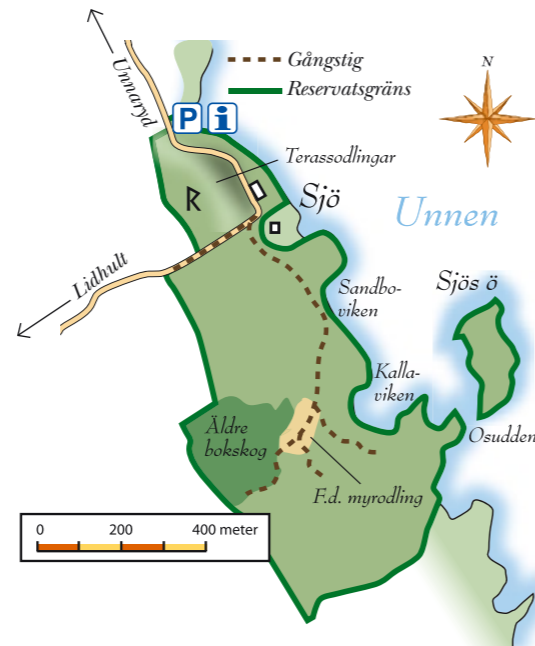
Vid Sjö finns en av traktens allra vackraste utblickar över Unnen. Vid såväl de gamla husen, som runtomkring, är utsikten hänförande. Vid Sandboviken finns en liten sandstrand. Den nås genom att följa den lilla skogsvägen mot söder. På andra sidan sjön ligger byarna Önne och Nässja.

Bokskogen i väster

Ett tips är sedan att fortsätta längs skogsvägen vidare mot sydväst från Sandboviken. Den följer gamla åkertegar som nu förvandlats till betesmark med vackra örter och lummiga träd. Slutligen leder den in i en fantastisk bokskog. Bokskogen är högt belägen och ligger på naturvårdsområdets västra sida. Här står trädens kronor tätt och bildar ett ljus, grönt himlavalv på sommaren. Det är också här som de äldsta spåren efter odling finns. I bokskogen växer till exempel vitsippa och ekbräken. En promenad här ger lugn åt både kropp och själ.

Terrasserna

Något som inte får missas är terrasserna där de nästan osannolikt smala åkertegarna en gång låg. En del terrasser går att se vid sidan av vägen

GPS (RT 90 2.5 gon V)
 Parkeringsplats: 1360623 Ö, 6310265 N
 Sandboviken: 1360968 Ö, 6309900 N
 Kullen med terrassodlingar: 1360726 Ö, 6310185 N
 Bokskogen: 1360845 Ö, 6309468 N

strax innan de båda mangårdsbyggnaderna nås. Här är det en backe uppför på ena sidan vägen och en backe nedför på andra sidan.

Vägbeskrivning

Kör vägen mellan Unnaryd och Lidhult. Ungefär sex kilometer från Unnaryd finns en skylt mot Sjö. Sjövägen med båt på Unnen går också bra.

Omslagsbild: Mangårdsbyggnaderna i Sjö. Foto: Sören Kabell. **Huvudsakliga källor:** Information från Länsstyrelsen i Hallands län; "En sällsam bildvärld i Sjö", berättelse av Stig Tornehed, ur "Södra Unnaryd-Jälluntofta Fornminnes- och Hembygdsförenings Årsskrift 1983"; "Säterierna Sjö och Augustbo i Södra Unnaryd" av Carl Lindstén, ur "Södra Unnaryd-Jälluntofta Fornminnes- och Hembygdsförenings Årsskrift 1954". **Faktasök:** Malin Ekwall. **Textsammanställning:** Karin Tengnäs. Foton där ej annat anges: Bo och Karin Tengnäs. **Logotyp:** Lars Lidman. **Grafisk form:** Tecknargården/Willy Lindström. **Produktion:** Naturbruk AB/Bo Tengnäs. **Projektsamordning:** Bitte Rosén Nilsson, Hylte kommun. **Copyright:** Naturbruk AB. **Tryckår:** 2006.

Foldrarna i serien "I Ebbe Skammelsons kölvatten" finns på Internet: www.unnaryd.com

I EBBE SKAMMELSONS KÖLVATTEN

"I mer än ett avseende präglades Sjö av gamla traditioner. Starkast kom det till uttryck, när system Anna vid ett av våra besök bjöd på kaffe i stugrummet. Bordet stod en bit från gavelväggen så att det blev god plats för ett par stolar. Jag bjöds att slå mig ner med ryggen mot gaveln. När en av mina medarbetare gjorde ett försök att sätta sig på stolen närmast köksdörren, blev Anna nästan upprörd. Inte ska han sitta där inte. Sitt fram, sitt fram! Och så var vi placerade som i ett högsäte på samma sätt som man genom århundraden berett plats åt välsedda gäster. Jag kommer alltid att minnas, när jag satt i högsätet i Sjö".

Stig Tornehed: "En sällsam bildvärld i Sjö". Södra Unnaryd-Jälluntofta Fornminnes- och Hembygdsförenings Årsskrift 1983.

Naturvårdsområdet Sjö

Naturvårdsområdet i Sjö omfattar ungefär 40 hektar. Området består av ett ålderdomligt odlingslandskap. Det är ett resultat av odling, slätter och bete under många generationer. Kring gårdarna ligger små före detta åkertegar inbäddade i vacker lövskog. Lövskogen är till största delen blandskog av ek och asp med inslag av björk. Här finns även mycket hassel. I skogen är liljekonvalj, vitsippa och harsyra vanliga örter. Den åkermark som inte vårdats eller blivit skogsbevuxen är idag blomsterrika ängar med bland annat hundloka, smörblomma och johannesört. Tack vare det variationsrika landskapet vid sjön finns det förutsättningar för rik förekomst av fåglar och andra djur.

Odling sedan äldre järnålder

De äldsta spåren efter odling finns i ett område där det numera växer gammal bokskog. Där finns mängder av odlingsrösen. Rester av gamla åkrar kan urskiljas bland bokarna. I andra trakter runt omkring vet man att jorden brukades redan under äldre järnåldern. Det är sannolikt att samma tidsepok gäller för de äldsta odlingarna i Sjö.

Ett nytt kulturlandskap växer fram

På mitten av 1800-talet hade en del av de äldsta odlingarna redan övergivits. Ett nytt kulturlandskap hade under århundradenas lopp växt fram kring gårdarna. Närmast dem låg nu inägomarken. Det var åkrar och ängar som var inhägnade för att skyddas från boskapen. Det är på de gamla inägorna som det nuvarande naturvårdsområdet ligger. Åkertegarna

var små och placerade högt upp på väl dränerad mark. Längre bort från gårdarna låg byns utmarker som användes för bete och där hämtade man också ved och virke till byggnader. Ett kulturlandskap med dessa drag har sina anor från medeltiden.

Terrasser av åkertegar i norr

På en kulle i norra delen av naturvårdsområdet, låg remsor av åkertegar uppbyggda i terrasser. Mellan dem fanns ängsmark. De små ängarna utnyttjades till slätter. Även om ängarna var små så var den totala arealen äng mycket stor. Detta var typiskt för det gamla självushället. Ängens hö skulle ju räcka till att föda gårdens alla djur under vintern. Idag består åkertegarna av örtrika ängsmarker. Mellan dem växer ”korridor” av lövträd på det som tidigare var äng. Här och där ligger odlingsrösen.

De sista nyodlingarna

I slutet av 1800-talet eller i början av 1900-talet gjordes de sista nyodlingarna. Tack vare effektivare redskap blev det nu möjligt att bruka blötare marker. Myrodlingarna i söder är från denna tid.

De gamla mangårdsbyggnaderna

I Sjö står två gamla hus vinkelräta mot

varandra. Det är de gamla mangårdsbyggnaderna, vilka än idag ligger kvar i sitt ursprungliga läge. Båda är uppförda i traditionell stil och är typiska för trakten. Den södra byggnaden är äldst och byggdes före 1850. Den norra byggnaden är från senare delen av 1800-talet. Båda husen har vackert inglasade verandor med rika utsmyckningar. Husstommen är i timmer och husen är rödmålade. Traditionen att måla husen röda går tillbaka till 1700-talet. Då var det mest finare hus som målades i denna färg. I slutet av 1700-talet blev rödmålade hus emellertid på mode bland bondebefolkningen. I mitten på 1800-talet hade de ”faluröda” gårdarna med vita knutar blivit ett vanligt inslag på den svenska landsbygden.

och fruktbar ollonskog, skönt fiske och kvarnfall”. Sjö var alltså då i gott skick. Det är troligt att Sjö upphörde att vara säteri i samband med reduktionen på 1680-talet. Reduktionen innebär i det här sammanhanget att egendomar som tillhörde kyrkan förstatligades.

Gamla bonadsmålningar från Sjö

”Tre heliga konungar rider på varsin präktig häst. De visa jungfruarna står där med sina brinnande lampor. Till tonerna från fiol och klarinett trådes dansen på bröllopet i Kana och vattnet förvandlas till vin”. Detta är en beskrivning på en av de gamla bonadsmålningarna från Sjö. Många av dem beskriver bibliska händelser. De är som föregångare till dagens serier. I Unnarydstrakten och Sjö är bonadstraditionen omkring 200 år gammal. Ursprungligen målades bonaderna i Sjö till en ryggåstuga i Fägerhult år 1808. Johannes Nilsson (1757–1827) var då den skickligaste målaren och han fick uppdraget. Han började med att ta mått på väggarna. Linnedukarna framställdes sedan på gården. När målaren kom för att börja sitt arbete fick ingen vara i närheten. Han ville behålla sina hemligheter för sig själv. Efter hand utvecklades Johannes Nilssons bonadsmålningar till mycket personliga och självständiga. Hans produktion anses utgöra höjdpunkten inom det sydsvenska bonadsmåleriet. Kollektionen från Sjö utgör inget undantag. Idag finns den att skåda på bonadsmuseet i Unnaryd.

Ned till: Vatten blir vin.

Säteriet i Sjö

År 1562 hörde Sjö till en grupp gårdar som hade Vallsnäs som säteri och huvudgård men kanske hade Sjö säteriprivilegier långt tidigare. När ägaren Lasse Jönsson begick landsförräderi 1563 blev hans tillgångar, däribland gårdarna i Sjö, indragna till kronan. År 1630 var med säkerhet Sjö ett eget säteri. Ägaren var då översten Adolf Gustav Hård, samme man som det året också ärvde Sundranäs och Norrnäs vid Bolmens sydspets. Därefter bytte säteriet i Sjö ägare flera gånger. I samband med ägarbytet 1667 skrevs följande om sätesgården i Sjö: ”Bemälte sätesgård är med sköna hus bebyggt. God åker och äng, sköna humlegårdar, god

och fruktbar ollonskog, skönt fiske och kvarnfall”. Sjö var alltså då i gott skick. Det är troligt att Sjö upphörde att vara säteri i samband med reduktionen på 1680-talet. Reduktionen innebär i det här sammanhanget att egendomar som tillhörde kyrkan förstatligades.

Vad gäller i naturvårdsområdet?

Syftet med naturvårdsområdet ska vara att slå vakt om områdets kulturhistoriska, botaniska och landskapliga värden. Merparten av åkertegarna ska hållas öppna, främst genom betesgång. Lövskogen ska bevaras i nuvarande omfattning. Ett försiktigt utnyttjande av området för friluftsliv ska också främjas. För att nå dessa syften finns det särskilda föreskrifter för vad som är tillåtet i naturvårdsområdet. Det är exempelvis inte tillåtet att tälta eller ställa upp husvagn, göra upp eld, rida, parkera annat än på anvisad plats eller stora djurlivet.

Hektar. Ett hektar är 100 x 100 meter, det vill säga 10 000 m². Naturvårdsområdet Sjös 40 hektar motsvarar ungefär 55 fotbollsplaner.

Odlingsröse. Stenhög som lagts upp vid stenröjning av odlingsmark.

Järnåldern. Nordens olika åldrar skiljer sig från de i Medelhavsområdet. Järnåldern började i Norden ungefär 500 före Kristus och varade till 1050 efter Kristus. Med äldre järnåldern menas åren mellan 500 före Kristus och 400 efter Kristus.

Inägomark. Inägomark var sådan mark som hägnats till skydd mot boskapens intrång. Marken inhägnades med gärdsgård eller mur.

Mangårdsbyggnad. Mangårdsbyggnad var huvudbyggnaden på en större gård.

Falu rödfärg. Falu rödfärg innehåller pigment som från början kom från Falu gruva. Av kopparfattig malm som vittrat under lång tid bildas ”rödmull”, som förutom koppar innehåller järnoxider, kisel syra och zink. Färgen började tillverkas vid Falu koppargruva redan 1616. Sedan 1764 har färgpigment framställts i industriell skala och det gör det än idag. Pigmenten mals och förpackas och skickas sedan till färgfabrikanter för tillverkning av färdig färg.

Sätesgård. En sätesgård var ursprungligen en lantegendom som var ägd och bebodd av en adelsman. I kraft av adelns privilegier var sätesgården befriad från att betala skatt för marken som tillhörde säteriet. Byggnaden skulle vara värdig ägarens ställning. Såväl byggnad som jordbruket var tvungen att underhållas ordentligt för att skattefriheten inte skulle äventyras. Ordet ”säteri” har samma innebörd som sätesgård.

Odlingsröse.

